

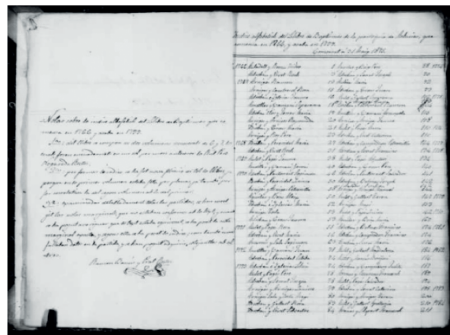
Els llibres parroquials de baptismes d'Arbúcies, una font pel coneixement de la societat en època moderna

JOAN ILLA COLOMER / GEMMA FONT VALENTÍ

ELS LLIBRES PARROQUIALS D'ARBÚCIES

Els arxius parroquials són una font d'informació primària per a l'estudi de la història local, ens aporten dades que abasten des d'aspectes demogràfics a aspectes socials o econòmics, o d'altres per entroncament amb la història general, com la procedència migratòria, els oficis, la mobilitat poblacional, o fins i tot l'evolució dels noms....

En l'actualitat, els llibres parroquials d'Arbúcies es conserven a l'Arxiu Diocesà de Girona. Els llibres de baptisme de la parròquia de Sant Quirze d'Arbúcies i de les sufragànies de Santa Maria de Lliors i Sant Pere Desplà que s'han analitzat en el present article corresponen a 3 volums que abasten els anys 1576-1696, 1696-1765 i 1766-1799¹. En el present article presentem els primers resultats del treball d'anàlisi dels llibres parroquials de baptismes d'Arbúcies, que caldrà en un futur complementar amb les dades aportades pels llibres d'òbits i matrimonis, per tal d'obtenir una visió global.

1 La transcripció de les dades dels llibres de baptismes l'ha elaborat en Joan Illa Colomer.

Els registres parroquials s'oficialitzen arran del Concili de Trento (1545-1563)². En la sessió del 24 d'octubre a l'11 de novembre de 1553 s'estableix que tots els rectors i vicaris anotessin i custodiessin els llibres de l'exercici del seu ministeri (llibres on constava la impartició dels sagraments del Sant Baptisme (naixements), el matrimoni, les defuncions i el compliment pasqual) també s'exigia portar una estricta comptabilitat de les rendes que sostenien la Parròquia. Totes aquestes disposicions de Trento obtenen rang de Llei arran de la Reial Cèdula del 12 de juliol de 1564, signada pel Rei Felip II, que també la fa extensiva a tots els territoris d'ultramar.

Els registres eclesiàstics esdevingueren d'obligat compliment bàsicament per motius "religiosos", pel fet del compliment pasqual i poder demostrar la pertinença a l'Església Catòlica en una època en que progressava a Europa la reforma protestant i l'expulsió de persones d'altres religions (jueus i musulmans). Per altra banda, els pocs registres civils de l'època, a banda de la seva parcialitat, tenien una finalitat merament recaptadora (capbreus, llistes cobratòries, cadastre³...) de manera que hi havia una voluntat de falsejar-los i evitar el pagament d'impostos o bé per no ser incorporats a files.

A partir del darrer quart del segle XIX, s'estableix una font registral alternativa: el Registre Civil, creat a Espanya en data de la Llei de 17 de juny de 1870. A Arbúcies el Registre Civil comença al 1876 i els padrons d'habitants el 1883. No obstant això, en el marc d'una societat fortament religiosa, els llibres parroquials continuaran registrant els individus que reben els sagraments.

Els primers llibres de caire "municipal" a Arbúcies apareixen paral·lelament als registres eclesiàstics, a finals del segle XVI. Es tracta dels llibres del Comú o Universitat de la vila. En aquests primers temps, el Comú (universitat o ajuntament) aprofitava el sistema organitzatiu propi de la parròquia per a realitzar les seves funcions, i de fet malgrat que no sabem amb exactitud quan es crea el comú o universitat de la parròquia i terme d'Arbúcies, si que podem afirmar que ja a finals del s. XVI, els obrers de la parròquia i els jurats de la universitat són les mateixes persones. Això és un clar exponent de la imbricació entre l'administració civil del terme i l'administració religiosa o parroquials en aquesta època (segles XVI-XVIII).

2 Feliu, F. : Anàlisi de la mortalitat segons els arxius parroquials del Vendrell del segle XIX (1801-1900) p. 10

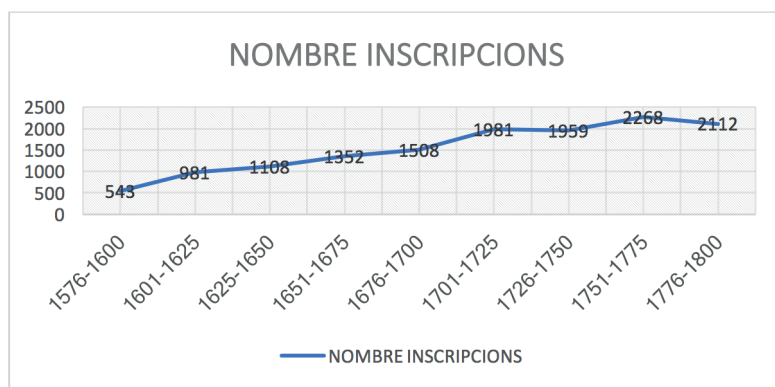
3 En el llibre del Comú d'Arbúcies, s'esmenta (acta del 25 de juliol de 1717) l'aplicació del cadastre

INSCRIPCIONS ALS LLIBRES BAPTISMALS

El nombre d'inscripcions de baptismes registrades en aquests tres volums (1576-1799) supera les 13.800. No obstant això, no pas en tots els registres apareix informació suficient per elaborar taules evolutives comparades de les temàtiques que analitzarem. Per aquest motiu cal subratllar la necessitat de contrastar la informació dels llibres de registres baptismals amb altres fonts informació (talles poblacionals, llibres del comú, dietaris i diaris personals de rectors i prohoms, documentació patrimonial...) i els llibres paral·lels de matrimonis i òbits.

Pel que fa al nombre d'inscripcions baptismals s'observa una tendència a l'alça considerable en la línia temporal. Passem de 543 en el darrer quart del segle XVI a 2.112 baptismes en el darrer quart del segle XVIII. També en el primer quart del segle XVII (1601-1625) pràcticament es dupliquen les inscripcions per baptismes (de 543 passem a 981), fenomen que podem relacionar amb l'onada migratòria procedent d'Occitània (especialment rellevant entre finals del segle XVI al 1626, quan la població del Principat de Catalunya es més que dobra (creixença de 111,6%)⁴. Una altre moment de repunt en les inscripcions baptismals és en el primer quart del segle XVIII (1701-1725) augmentant en un 24%.

Al llarg de 225 anys els baptismes de la parròquia d'Arbúcies pràcticament es quadrupliquen. Cal dir però que les inscripcions baptismals de nadons no suposa un augment real de la població a causa de l'alta mortalitat infantil de l'època (entre un 40 i un 50% dels infants morien abans de complir els 5 anys). No obstant, també es donen episodis de profunda crisi econòmica, entre 1617 i 1622 es parla d'un període caracteritzat

4 Vall-Llobera, F.: La immigració occitana a Catalunya de la fi del segle xv al començament del XVIII INH, 2010

per uns hiverns llargs i freds i uns estius frescos i humits (Petita Edat de Gel), i per la presència sovintejada de fenòmens atmosfèrics excepcionals que contribuïren a delmar els recursos alimentaris, en una societat marcadament de tipus agrari (carestia i fam 1629-1631 i pesta bubònica 1648-1653). És també l'etapa històrica coneguda pels processos de bruixeria i pel bandolerisme. En els processos contra les bruixes sovint s'esmenten greus tempestes esdevingudes després de l'any 1617: "l'any del diluvi", que també afectaren el veral d'Arbúcies on van destruir el pont Major de la riera, que no fou reconstruït fins al 1686 ⁵.

Fou lo gran deluvi que sen espallà lo pont de Arbucies, i també la casa que io ana feta nova al Oulivar, que la hagi de tornar fer de soca rel. Ioanan Momplet, pages de Arbucies, hi poso aci per mamoria dels qui vindran, que sens recordian. Avuy als 3 de desembre 1617.⁶

A Arbúcies, en la segona meitat del s XVII i primer quart del segle XVIII, les circumstàncies generals canviaren i, d'una manera progressiva i s'inicià una etapa de recuperació demogràfica i econòmica. De fet, en el primer quart del segle XVII, tenim testimonis documentals que ens parlen d'un cert increment poblacional i que es veu reflectit en una forta etapa constructiva de noves masies (anomenades noves cases o masoveries vinculades a un gran mas) situades en els límits altitudinals de la franja forestal del terme parroquial. Així, per exemple, sabem que en el primer quart del segle XVII el Regàs mana construir un nou molí i varies masoveries (El Campàs, Santa Obina, Casanova de l'Olivar...). Els Regàs esdevindran una poderosa família de l'oligarquia terratinent local que ja des del segle XVII inicien una important política d'adquisicions d'antics béns senyorials, sobretot a la vall de Santa Fe (pastures, emprius...). Altres grans masos del sector com el Puig també edificuen noves masies (és el cas de el Rotés) amb la funció de conrear noves terres en altura per aprofitar feixes, boscos i pastures fins a la vall de santa Fe.

Aquesta etapa de creixement econòmic i demogràfic de mitjans del XVII també es percep a la vila amb la construcció del carrer Nou, al barri del Castell, on es documenten les cases amb hort al darrera, aquí dit *saïó*; també la incipient urbanització dels barris del Sorrall i de Magnès, així com la construcció de cases a la vila per part de les famílies del masos més rellevants, com la Casa Gran del Regàs o la Casa de la Gabella (Torra), així com l'ampliació de l'església parroquial.

5 23 de març 1686. ... acord del consell ordinari de la vila d'Arbúcies ha deliberat i determinat de que fasse una talla de tres centes lliures per gastos extraordinaris se ofereixen de present al terme i particularment per fer lo pont de la riera Major. AHMA. Llibre del Comú.

6 Arxiu patrimonial El Marcús d'Arbúcies (Narcís Roura). Transcripció Joan Illa

Malgrat tot, la vida a la parròquia d'Arbúcies a cavall dels segles XVII i XVIII era inestable, marcada sovint pel dessagnament dels allotjaments de tropes, per les epidèmies i per la fam.

El final del bandolerisme es situa precisament a mitjans del 1600 (ajusticiament d'en Serrallonga al 1634), fins que la guerra de Separació (1640-1653) marca un clar final de les accions de les bandes armades. El bandolerisme també fou molt present en el si de la societat arbucienca, entre els fautors d'en Serrallonga i la seva quadrilla, hi trobem gent d'Arbúcies: en Crous de Lliors, en Segimon Serrat i en Fogueres del Molí. I entre els bandolers aquadrillats: els germans Pere i Segimon Ferrer, els germans Antoni i Miquel Campeny i en Segimon Brull. Però malgrat la fi de les quadrilles armades de bandolers, encara durant la guerra de Successió, les partides de miquelets de caràcter essencialment polític, de resistència a la repressió borbònica, efectuaven actes de pillatge i bandolerisme, entre aquestes destaquen personatges com els arbuciencs Joan Campeny i Miquel Pujol, capità de terç de Miquelets al servei de França.

Pel que fa a l'allotjament de tropes, el llibre del Comú ens parla de la presència de tropes i allotjaments a Arbúcies en els anys 1680 (acta de gener), 1684 (octubre i novembre), 1686 (juny), 1687 (juliol i dues actes d'agost), 1689 (setembre i octubre), 1695 (octubre), 1696 (maig i novembre), 1698 (juny i en el mes de març s'especifica que es tracta de valons), 1701 (juny i juliol), 1710 (juliol), 1711 (juliol), 1714 (gener), 1717 (agost), 1720 (octubre), aquests devien de constituir quelcom de quotidià però un gravamen prou important per a ser font de conflictes i encadenar pràcticament la guerra dels 9 anys, entre tropes espanyoles i franceses, amb la de Successió. Tanmateix, la càrrega sobre la població no sempre era només en diners o despesa de manutenció, sinó que en ocasions s'hi afegien les prestacions personals. Així en l'acta del Comú de maig de 1689 es convoca sometent de 20 homes par anar a la plaça o vila de Camprodon, que estava assetjada pels francesos, en una altra de juny de 1690, es fa una lleva de 20 homes per l'exercit del rei, durant sis dies, o també en un mes de juny, però de l'any 1694, es convoca el sometent per ordre del comte de Solterra, anant la despesa a càrrec del Comú d'Arbúcies ⁷.

Amb tot, la societat arbucienca entre el segle XVII i XVIII és una societat activa, que s'allunya paulatinament dels modus feudals, de manera que es substitueixen els mecanismes del poder feudal (les senyories) per un nou tipus de poder representat per la nova oligarquia pagesa, que seran els negociants i incentivadors de la nova onada de creixement econòmic.

7 Rueda, J. M.: El llibre d'actes del comú d'Arbúcies (1680-1740), a: Monografies del Montseny, 11, Amics del Montseny, Viladrau 1996

Així, els efectes clarament negatius de les guerres, episodis de fam i epidèmies es van veure frenats per un creixement demogràfic sostingut i per l'arribada de la immigració occitana.

PROCEDÈNCIA GEOGRÀFICA

La procedència geogràfica dels pares i padrins (a partir de finals del segle XVIII també s'esmenta la procedència dels avis) que apareixen en les inscripcions és interessant doncs ens permet entreveure els fluxos migratoris. Com és de suposar, el nombre de persones que provenen de poblacions veïnes de la comarca de la Selva és el més nombrós i variat. Apareixen poblacions selvatanes com: Riells, Breda, Sant Feliu de Buixalleu, Gaserans, Grions, Joanet, Cerdans, Sant Miquel de Cladells, Sauleda, Carós, Santa Coloma de Farners, L'Esparra, Martorell de la Selva, Sant Hilari Sacalm, Massanes, Hostalric, Blanes, Santa Margarida de Vallors, Montsolís, Ramió. La Selva marítima (o Selva històrica, avui formant part del Maresme) també hi és representada amb les poblacions de Tordera, Malgrat, Canet de Mar, Arenys de Mar. Seguidament i per proximitat trobem procedència de persones vingudes de pobles de l'àrea del Montseny com: Montseny, La Costa, La Castanya, La Mora, Santa Susanna, Fogars de Montclús, Sant Celoni, Fuirosos.

Una de les poblacions de procedència més habitual és Taradell, així com altres poblacions d'Osona com: Espinelves, Seva, Tona, Viladrau, Vilalleons, Tavertet, Vic, Sant Sadurní d'Osomort, Vilanova de Sau, Sant Julià de les Olles (Vilatorta), El Brull i Santa Eugènia de Berga.

Finalment, destaquem les persones vingudes del terç nord de Catalunya, fenomen il·lustratiu de la connexió amb àrea del Ripollès: Campdevàrol, Ribes de Freses, Tosses; i la Cerdanya (Montellà, Martinet), i l'Alt Urgell (Pont de Bar, (Toloriu), ja sigui en relació a les vies transhumants (ramaderia estacional) o a la presència d'oficis com carboners i bosquerols on la procedència d'aquests especialistes és clarament nombrosa d'aquestes poblacions.

Altres poblacions que apareixen de forma esporàdica són les grans ciutats de Barcelona, Girona, Manresa, Terrassa, Igualada i Figueres, i pobles de terres gironines: Castelló d'Empúries i Cassà de la Selva.

La immigració procedent del "regne de França" és especialment significativa en el segle XVII. Després de la crisi de la baixa edat mitjana i la Guerra Civil de mitjans del segle XV, la densitat de població al Principat era molt baixa. Paral·lelament, a finals del segle XVI al centre i al migdia de França hi ha una forta crisi econòmica i social causada per les guerres de religió. Entre finals del XVI i la meitat del XVII hi ha una arribada important d'immigració gascona i pirinenca. La major part dels immigrants occitans

no eren pas luterans o calvinistes, sinó catòlics que fugien del desordre, per aquest motiu trobem les inscripcions en els llibres parroquials. L'allau humana vinguda del 1550 al 1700 procedia de diverses parts de la meitat sud de França, dels Pirineus a Llemotges, passant pel Llenguadoc, la Conca de la Garona i el Massís Central. La llei no escrita permetia als nouvinguts esdevenir naturals de la parròquia un cop havien complert l'any i un dia de residència continuada i havia pagat el dret de parroquiatge⁸.

La immigració va ajudar al creixement econòmic i demogràfic de la vila i parròquia d'Arbúcies, i tingueren una presència especialment rellevant en l'activitat econòmica del sector forestal. És significatiu la denominació específica d'un sector del terme com a veïnat de França des del 1645, situat en el sector oriental del Montseny arbucienc.

És interessant assenyalar també que els immigrants occitans documentats en els llibres de baptismes, s'estableixen a la parròquia i mantenen llaços familiars entre ells; a partir de la segona generació sembla ser que la situació d'alguns millora i s'especialitzen en oficis més concrets, com és el cas dels boters. Les nissagues que apareixen als inicis del 1600 continuen fins a finals del 1700, amb cognoms com: Roig, Serran, Martí, Pradell, Lavall, Finestres, Fornés, Claudi, Pujol, Selic, Puig, Pasqual, Gibert, Delort, Fàbregas, Santjan, Iglesias, Lafont, Ninou, Quadra, Artot, Vera, Bordeta, Laforja, Misergas, Caulús, Ventejó, Castanyer, Morel, Brussola, Puget, Galí, Ragué, Revolta, Vicens, ... i altres que malgrat no especificar l'origen de la persona en els llibres podem deduir que tenen un origen occità: Salarach, Desmarch, Buixó, Miropeix, Calmon...

En el segle XVII aquestes persones apareixen ocupant llocs de treball poc especialitzats com treballadors i bracers. Alguns s'identifiquen com a pagesos (Batista Morel del lloc "Cantonet") o pastors (Cristòfol Miropeix). Cal destacar en relació a les tasques desenvolupades pels occitans, que pràcticament el 50 % es dedicava a un únic ofici relacionat amb l'activitat forestal: l'ofici especialitzat de serrador. Alguns com els Pradell mantenen l'ofici des del darrer quart del segle XVI fins a finals del XVIII. També apareixen carboners com els Revolta. Altres oficis especialitzats relacionats amb persones vingudes d'Occitània són: mestre de cases (Antoni Misergas, Joan Ninou, Francesc Buixó), blanquer (Pere Canti de *Cirach*), moliners (Jaume Gisbert), fargaire (Francesc Castanyer de *Dufort*).

La procedència dels habitants és indicativa de les relacions comercials, de les vies de comunicació i de les activitats econòmiques de les diferents àrees que conflueixen a Arbúcies en determinades etapes històriques. Nogensmenys, també les relacions familiars i de parentiu tenen un pes

8 Vall-Llobera, F.: *ibid* p. 5-10

important en l'afluència de persones vingudes d'arreu, atretes per una demanda de feina específica que sovint es transmetia també de forma nuclear en el si dels grups familiars.

ELS OFICIS REGISTRATS

La documentació parroquial ens deixa entreveure que el període de mitjans segle XVII fins a les darreries del XVIII fou una època de redreçament econòmic, vinculat estretament a un període d'intens aprofitament econòmic dels recursos naturals de la muntanya, especialment la fusta. En el conjunt de llibres baptismals de la parròquia d'Arbúcies només en un 45% de les inscripcions apareixen els oficis dels progenitors majoritàriament oficis masculins. En el cas dels oficis femenins, malgrat que les dones apareixen com a padrines dels infants, en poques ocasions esmenten un ofici propi (amb excepció de pageses i llevadores). Les dones sovint prenen l'ofici de la casa o mas on viuen (molinera, ferrera...). No obstant, aquestes dades serveixen per obtenir una imatge prou real de les tasques i feines de la societat en aquesta etapa històrica.

Bracers i treballadors

Segons la definició del diccionari català-valencià-balear un bracer és un Jornalero que treballa en el camp per cavar i altres feines de braços; es tracta del conjunt més nombrós present en els llibres de baptismes des del 1576 i que ocupava a un percentatge més elevat de població. El segon grup més important en quant a nombre és el de "treballadors" que podem assimilar a jornaleros. Es tracta d'una gran massa de homes que realitzaven tasques pocs especialitzades o esdevenien la mà d'obra per a la realització d'altres activitats temporals (feines de bosc, de camp...)

Oficis forestals i sector de la fusta

Ja hem assenyalat suara que al llarg de l'etapa estudiada, 1576-1799, la majoria de persones que s'especialitzen i treballen en oficis forestals, com els serradors, provenien del regne de França.

Els **serradors**, són un dels primers col·lectius de treballadors del bosc que apareixen diferenciats en els llibres baptismals, ja des de finals del segle XVI. Dins el grup d'oficis forestals aquests treballadors són els més nombrosos i cal relacionar-ho amb les tasques d'explotació forestal derivada de la demanada de fusta, tant per l'obtenció de llenys per l'armada reial ⁹ com per a la construcció. Només cal recordar la cita del 3 de març de 1564, quan Felip II ordenà a l'agutzil reial Onofre Ferrera, que es traslladés al Montseny i

9 Illa, J.; Font, G.: L'explotació forestal a Arbúcies per la construcció de galeres (s. XVI i XVII), Monografies del Montseny, 26, Amics del Montseny, Viladrau, 2011

adquirís tota la fusta possible amb destinació a les galeres que es construïen a les drassanes de Barcelona. Al llarg del segle XVI, les tales reials afectaren especialment els boscos del sector oriental del Montseny i també diversos llocs del vescomtat de Cabrera i Bas i la Selva (1587, 1588) ¹⁰. Malgrat no conèixer la totalitat de jornalers que foren de menester per aquesta intensa activitat extractiva, podem suposar que hi deurien intervenir un bon nombre de treballadors entre talladors, serradors i traginers que feien el transport dels arbres, en 6 trams d'un jornal, fins al lloc de Malgrat.

Un altre dels oficis forestals més emblemàtics d'Arbúcies és el de **roder**, que ja apareix en els llibres del segle XVII, i on destaca la provenença de molts homes de les parròquies veïnes com Sant Hilari. La primera dada concreta de la producció de rodells en el sector d'Arbúcies és del 1622

Avui a 13 d'abril de 1622 Joseph Rovira, boter de la parroquia de Arbuties, ha vingut y me a denuntiat que la nit mes prop passada, al toch de la oratio, venia de treballar del bosch de Solanells per Costa despinelbas que alli feian Rodas per dit Costa, juntament ab en Benet Vilamala despinelves i en Jaume Fatgeda... ¹¹

Relacionats amb els serradors i roders, molt sovint per parentiu, tenim els **boters**, que apareixen àmpliament representant amb nissagues com els Riera, Puig o els Quadras i Puget (d'origen occità) que es perllonguen al llarg de tot el segle XVI i XVII; i els Lligonya i Pujals que apareixen al segle XVIII.

Els **carboners** apareixen per primer cop identificats com a tal al segle XVI (Pere Revolta, al 1640) i al segle XVII ja se'n comptabilitzen 12, alguns dels quals provenen del Ripollès (Planoles i de Crexantí).

Finalment els **bosquerols** es documenten ja a inicis del XVI. Cal indicar que també en aquest cas apareixen nissagues familiars al llarg del segle XVIII especialitzades en aquest ofici (els Vinyes i els Blanc provinents de Viladrau; els Bosch provinents de Sant Hilari).

Pel que fa als oficis relacionats amb el treball de la fusta, tenim **esclopers** a partir del darrer quart del segle XVIII,

¹⁰ Bringué, J. M.; Sanllehy, M. À.: Boscos, pastures i ramaderia, a: Història Agrària dels Països Catalans, vol. III, p. 205

¹¹ AEV Processos

especialment les nissagues dels Terresdevall, Clopés i Blanxé; i **torner**s al 1707 (Pere Ferrer).

Els **fusters**, com a genèric, és també uns dels oficis més representats. Entre els personatges que s'indiquen com a fusters també veiem cognoms d'origen occità com els Castanyer, Puget, Finestres, Fornés, Cellabona, Quadras, Miralpeix, Llusach, Santrich... alguns dels quals també hem vist en les nissagues de serradors.

Traginers

No ens ha d'estranyar que un dels altres oficis més ben representat sigui el de traginers i mulaters / mulers. Tota la producció de forestal s'havia de transportar des de la muntanya fins als descàrrecs fora vila i més enllà a poblacions com Malgrat, Blanes, Hostalric... En els llibres parroquials de baptismes són nombrosos els traginers provinents d'altres poblacions veïnes com de Viladrau, Sant Hilari, Espinelves, Riudeperes, Sant Pere de Roda, Calldetenes... En una acta del llibre del Comú de 1690 es diu que la Universitat aplica un impost als traginers forasters per cada mercaderia que portin, equivalent a 4 diners per lliura.

Teixidors de llana i de lli

Arbúcies a finals del segle XVIII comptava aproximadament amb uns 2000 habitants i era un dels pobles més importants d'aquesta part del Montseny. El viatger Francisco de Zamora al seu pas per la vila a finals del segle XVIII (1787) ens diu: *es un pueblo de 200 casas, consistiendo su principal fruto en tardanías, pero el terreno y temperamento es tan bueno que se cogen castañas, aceitunas y buen vino.*

Una de les activitats econòmiques més remarcable a la vila d'Arbúcies en aquest període era la del tèxtil. A finals del segle XVIII (1791) el rei Carles IV atorga el permís a la vila per celebrar mercat setmanal i dues fires anuals, reflex de l'estat de l'economia i de les activitats preindustrials, en clara expansió. Els arguments del batlle a l'hora de demanar el permís de celebració de mercat ens diuen que la vila gaudeix d'un gran nombre de *Fábricas de Pelayres ó Cardadores en que se construyen Cordellates y Estameñas*, en les que hi treballen moltes famílies, especialment dones i nens. El mateix document afirma que una gran porció de la gent de la vila i rodalies vivia de la producció de productes tèxtils i del comerç d'aquests productes, són els paraires i traginers. Així ens diuen: *[les fàbriques tèxtils] segura la aplicación y subsistencia de una porción considerable de fabricantes, niños y mugeres en los pueblos y casería inmediatas a la población y sus entornos en todo el condado de Arbucias, acupando no menor parte de moradores en la conducción y transportes de los géneros a los mercados inmediatos.*

L'aigua com a font d'energia per a molins i fargues

La naixent indústria a Arbúcies es basava en tres pilars fonamentals, la producció tèxtil (de llana i lli/cànem), l'especialització en l'explotació forestal i l'agricultura, que seguia ocupant la major part de la població. A més a llarg del segle XVII-XVIII apareix amb força un altre tipus d'indústria que donarà lloc a l'aparició de fargues de ferro i aram.

Els **calderers** o perolers sovint provenien de França, i més endavant s'entronquen amb fargaires (també occitans) com és el cas de la família Castanyer que estableixen una nissaga de fargaires des del darrer quart del segle XVIII. També és de destacar la presència d'un fargaire d'aram vingut de Campdevàrol (Eudald Bach).

No sabem amb exactitud quan fou el primer establiment d'una farga a Arbúcies però la inscripció l'any 1695 de Joan La Farga, calderer, ens fa pensar ja en la presència d'un ofici relacionat amb aquesta activitat. Apareix també un esment amb el sobrenom de l'ofici de fargaire a partir de de la inscripció d'una dona "farguera" al 1724.

La primera notícia d'una farga de ferro a Arbúcies és del 1767 i d'una farga d'aram al 1771. El 28 d'abril de 1767 s'estableix contracte entre Miquel Fogueres del Molí, qui tenia l'úsdefruit de les aigües de la riera, i Joan Quadras, pagesos d'Arbúcies, pel qual s'estableix la prestació i paga anual de 50 lliures i dues arrobes de ferro a canvi de la facultat per a prendre, conduir i usar les aigües de la riera gran per una farga de ferro. Pocs anys després el mateix Joan Quadras obté de la Batllia General de Catalunya el dret per a l'ús de les aigües per l'establiment d'una nova farga d'aram, fet que provocà un litigi entre els Fogueres i els Quadras en el darrer quart del segle XVIII.

La descripció que el viatger Francisco de Zamora feu de la vila d'Arbúcies a finals del segle XVIII ens reafirma l'existència de la farga d'aram d'en Quadras: *... Antes de llegar vimos el martinete de cobre, cuya pasta traen de Barcelona, formando planchas de 2 ps de anchas y 3 de largas que vuelven a embarcar para América arregladas para formar las calderas para sacar azúcar. Es único en Cataluña, y antes era de hierro, pero la mena que gastaban de muy cerca de martinete, no valia nada.*

És interessant també esmentar l'existència de **pedrenyalers** entre els segle XVI i XVII, concretament la família Barancells, possiblement originària de Viladrau.

Pel que fa als molins, a més a més dels tradicionals molins de farina es documenten molins de batà (per a la neteja i desintegració de les fibres) al segle XVII, molí blanquejador (del Roquer) i molins de draps. També es documenten adoberies des del 1580, situades al cap del Pont.

Mestres d'obra / mestres de cases

El mestre de cases, que posteriorment s'anomenaria mestre d'obres, estan documentats al nostre país des de l'època medieval. Els arquitectes comencen a tenir rellevància a partir del Renaixement, sobretot pel que fa a la construcció dels grans edificis. No obstant això, la major part de les construccions civils fins el segle XIX, anirà a càrrec dels mestres d'obra.

El segle XVII és una etapa constructiva important a la vila d'Arbúcies, sabem pel llibre del Comú que al 1686, s'aprova una talla de 300 lliures per fer el pont de la riera Major d'Arbúcies. És també el temps de construcció de masies i cases noves. A partir del segle XVIII es documenten també els forns d'en Pons, d'en Pasqual, de Pujals i de Fogueres per a la fabricació de teules i rajols.

Una de les nissagues d'aquest ofici recula fins a finals del segle XVI, són els Brull. Bartomeu Brull i els seus fills Rafel i Antich, de professió *Magister domorum*, foren els autors dels principals edificis de l'estil gòtic català d'Arbúcies. No sabem ni l'origen, ni la procedència de la nissaga Brull. La primera referència és del 15 de juny de 1575, quan el mestre de cases Bartomeu Brull, es casa amb Anna Cantalosella, d'Arbúcies. Dels fills del matrimoni, dos d'ells, en Rafel i Antich, continuaren l'ofici del pare. Els altres fills, un, en Joan, serà estudiant, mestre de minyons i prevere beneficiat de l'església d'Arbúcies; l'altre, en Segimon es podria suposar, per la coincidència de noms i dates, que fou el Segimon Brull, que s'incorporà a la banda d'en Serrallonga.

Les principals obres o construccions, realitzades per la família Brull, de les que en tenim constància són: l'església parroquial d'Arbúcies, la de Joanet i la casa gran del Regàs (actual rectoria) i molt possiblement l'edifici de la Gabella (antigament la casa d'en Torra). Totes elles construccions fetes entre els segles XVI i XVII. Pel que fa a l'ampliació de l'església, en els registres de baptismes apareixen alguns escultors, concretament Feliu Vidal, originari de Vic, i Francesc Budoy. Feliu Vidal fou l'autor de les figures del retaule Major al 1654.

Altres famílies que es dediquen a la construcció de cases (amb cognoms d'origen occità) foren els Lligonya, Buxó, Ninou, Castanyer, Misergas, Caulús...

Hostalers, taverners, carnisers i flequers

L'any 1693 en una acta del llibre del Comú, s'especifica l'arrendament dels emoluments de la universitat, entre ells la fleca i la gabella del peix salat, bacallà, de l'oli, de la sal, de l'aiguardent, del tabac, del plom, de la pólvora, de les faves, de la civada, de la neu (que es venia de l'1 d'agost a l'1

de setembre)., dels esclops, de les cartes i de la taverna. L'any 1697 es diu que amb els ingressos dels arrendaments de la fleca i la Gabella es pagarà al predicador i al mestre de minyons. També es parla de l'arrendament de l'hostal. Des de finals del segle XVII es documenten dos hostals a Arbúcies, d'en Fogaroles a la plaça de la vila i el d'en Pujals situat al carrer del Vern, entre les condicions de l'arrendament s'esmenta la de tenir faves i ordi. Les tavernes tenien l'obligació de vendre el vi de raïm bo, mentre que les fleques la de tenir pa de dues qualitats.

Artesans i comerciants

En aquest grup ens apareixen els botiguers (Antoni Ferrer, 1656), mercaders, comerciants, marxants i negociants. Aquests darrers suposen el grup més nombrós i sovint es corresponen amb els cognoms dels grans masos forestals del sector. També ens apareixen inscripcions d'un gran nombre i variat tipus d'artesans com els cistellers, serrallers, barreters, ollers, espadenyers, sabaters, sastres, passamaners, corders de cànem (un dels grups més nombrosos), adroguers, pastissers, paquetaires, drapers, quinquillaires, sedassaire o garbeller, escultor, menestrals... tots plegats ens ofereixen una imatge pròpia d'una vila amb una economia activa.

Llevadores, cirurgians i apotecaris

Es documenta una farmàcia al carrer del Vern, propietat de Domènec Refart (1800) de la qual en sabem els emoluments mercès a un inventari de 1828: *un taulell ab sas balansas i pesos corresponents, un morter gran de coure i altre de petit, també de coure, ab sas corresponents mans, un tiburlant d'aram, setanta set pots blancs i quaranta sis de blaus, 48 ampolles de vidre i tres garrafes, dins dels quals pots i ampolles hi ha varios ungüents, algunes drogas i medicaments preparats.*

Un dels metges més rellevants d'aquest període fou Jaume Parcet, membre de l'acadèmia de medicina de Barcelona des del 1797. Treballà com a cirurgià a l'Hospital de de Sant Pau i Santa Tecla a Tarragona (1804-1823) on hi va presenciar l'assalt dels francesos (1811) fet sobre el qual publicà una relació que titulà *Barbarie francesa*.

Un dels oficis tradicionalment exercit per les dones és l'ofici de llevadora que a Arbúcies apareix esmentat en els llibres de baptismes des del 1681 (Isabel Fontiguella), actuant sovint com a batejadores dels infants nounats.

Mestres, notaris, jutges, estudiants i llicenciats

Dins el grup de persones instruïdes ens apareixen els mestres, el primer documentat és en Jaume Corcó al 1602, però també notaris (especialment els de la nissaga Bayer i Milans documentats des de finals del segle XVII),

escriptors de notaria, doctors en lleis, jutges (en l'acta del Comú del 15 de juny de 1685, surt esmentat Joseph Morer, com a jutge ordinari de la cúria), procuradors, claver de l'escrivania d'Aitona, governador, sagristà, batlles i curiosament un llibreter (Francesc Malla al 1719). Les inscripcions més nombroses corresponen a estudiants i llicenciats.

Militars

La situació de la vila d'Arbúcies, a peu del camí que voreja el Montseny pel sector oriental i que comunica amb la plana de Vic, ha fet que fos lloc de pas per a tropes i regiments militars. Especialment en època moderna són nombroses les inscripcions en els llibres de baptismes de progenitors amb els epígraf de: soldat, sergent, capità... doncs sovint viatjaven amb la família. Entre aquests volem fer esment de personatges com Carles Roquer (1655), Josep Macià, capità dels Miquelets (1697-99), el general Moragas o el coronel d'infanteria Antoni Puig i Sorribes, un dels militars catalans més reputats en la lluita contra els exèrcits borbònics en la Guerra de Successió. La seva biografia ens permet seguir els fets d'armes on participà des d'inicis del 1714, com a coronel del regiment de cavalleria Sant Jaume donant suport a la *revolta de les quinzenades* i a la darrera victòria de l'exèrcit català a la batalla de Talamanca (13 i 14 d'agost de 1714). Després li perdem el rastre... fins que, gràcies a la recerca en els llibres parroquials de baptismes d'Arbúcies, el retrobem a Arbúcies, on tingué tres fills (entre 1714 i 1718) amb la seva muller Teresa Estalella. Un arrelament a Arbúcies que no era nou per la seva família, doncs el seu germà Ramon Puig i Sorribes fou rector de la parròquia d'Arbúcies fins a l'any 1700.

BIBLIOGRAFIA

- Bover, A.; Rueda, J.M.: El comportament demogràfic d'Arbúcies al s. XVII. CUG, inèdit, 1977.
- Bringué, J. M.; Sanllehy, M. À.: Boscos, pastures i ramaderia, a: Història Agrària dels Països Catalans, vol. III, p. 205
- Feliu, F.: Anàlisi de la mortalitat segons els arxius parroquials del Vendrell del segle XIX (1801-1900). Universitat Rovira i Virgili, 2010
- Illa, J.; Font, G.: L'explotació forestal a Arbúcies per la construcció de gales (s. XVI i XVII), Monografies del Montseny, 26, Amics del Montseny, Viladrau, 2011
- Illa, J.: *El procés de formació d'una vila: Arbúcies*. Aixa, 7. Arbúcies, Museu Etnològic del Montseny, La Gabella, 1995.

Pladevall, A.: *La batllia d'Orrí i Arbúcies*. Monografies del Montseny 9. Viladrau, Amics del Montseny, 1994.

Rueda, J. M.: *El llibre d'Actes del comú d'Arbúcies (1680-1740)*. Monografies del Montseny, 11. Viladrau, Amics del Montseny, 1996.

Zamora, F. de: *Diario de los viages hechos en Catalunya (1790)*, Curial, Barcelona, 1973.

Arxius consultats: Arxiu Comarcal de la Selva, Arxiu Episcopal de Vic, Arxiu Històric Municipal d'Arbúcies

Dues excursions científiques al Montseny (1880)

CAROLA DURAN TORT

L'escissió el 1878 en el si de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques va donar lloc al naixement de l'Associació d'Excursions Catalana amb propòsits similars, però diferenciats, que es posen de relleu en aquest treball, el qual també recull dues excursions al Montseny l'any 1880 amb la finalitat científica d'establir les altituds dels diferents indrets del massís. Es comenten els itineraris, els instruments utilitzats i es reprodueixen alguns passatges que donen fe dels canvis operats en els escenaris naturals de la serralada.

Aquest treball és, en part, una continuació i un complement al meu treball publicat a l'anterior *Monografies del Montseny* on recollia la ressenya d'una excursió al massís el 1879, portada a terme per membres de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques.

S'hi explicava el naixement d'aquesta entitat i com al cap de poc més d'un any de funcionament s'escindia en una nova associació que rebia el nom d'Associació d'Excursions Catalana. Encara que els noms d'ambdues són semblants, una petita anàlisi gramatical potser demostra l'esperit que propugnava la nova formació. La primitiva entitat encapçalava amb l'adjectiu *Catalanista* el seu títol, com una declaració de voler recollir tota l'activitat cultural i patriòtica que havia presidit la finada Jove Catalunya, de la qual se sentien hereus, per sobre de les activitats excursionistes pròpiament dites.

En canvi, en la nou nada entitat, el bloc principal del títol és Associació d'Excursions al qual s'afegeix la denominació topogràfica del seu àmbit